

Social dialog i kristider

Sammanfattning

Inledning

Principen om social dialog är en av hörnstenarna för Europeiska unionen och dess konstitution. Denna princip fastställs i artiklarna 154 och 155 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) och har länge betraktats som en de viktigaste mekanismerna för att utarbeta och genomföra politiska riktlinjer, särskilt inom området för sociala frågor och sysselsättning.

Den europeiska sociala dialogen har varit ett viktigt led i den europeiska samhällsstyrningen ända sedan det sociala protokollet infördes genom Maastrichtfördraget 1993. I protokollet fastställs att arbetsmarknadens parter i Europa ska vara oberoende och att de har vissa gemensamma ansvarsområden med de politiska aktörerna för att tillsammans utforma ett socialt Europa.

I denna undersökning görs en kartläggning, granskning och bedömning av hur den sociala dialogen har fungerat under den ekonomiska krisen i Europa. Bland annat analyseras

- vilken betydelse den sociala dialogen har haft för att mildra och hantera effekterna av krisen,
- den sociala dialogens resultat i fråga om åtgärder som arbetsmarknadens parter har förhandlat fram och kommit överens om på olika nivåer i det europeiska näringslivet,
- hur effektiva och hållbara resultaten av den sociala dialogen har varit för att möta krisen.

Sammanhang

Denna undersökning är inriktad på perioden från krisens början 2008 fram till mitten av 2010. Forskningen gäller alltså effekten och konsekvenserna av den globala finansiella och ekonomiska krisen, inte den efterföljande statsskuldskrisen. Syftet med undersökningen är att kartlägga och analysera resultatet – eller i vissa fall bristen på resultat – av den sociala dialog som förts till följd av krisen under den här perioden. Här undersöks i vilken omfattning arbetsmarknadens parter deltagit i åtgärder för att dämpa krisens effekter och hur effektiv och hållbar den sociala dialogen har varit när det gäller att hantera krisen.

Resultat

En avgörande faktor för om den sociala dialogen ska lyckas är i vilken grad staten stöder processen och i vilken grad parternas relationer före krisen var fortlöpande och legitimerade. Undersökningen visar också att det nationella politiska sammanhang som arbetsmarknadens parter verkar inom har stor betydelse för parternas inställning till den sociala dialogen, precis som parternas interna strategier och relationerna mellan de olika parterna. Detta bekräftar att medlemsstaternas institutionella system för relationerna mellan arbetsmarknadens parter har bidragit till en framgångsrik eller misslyckad social dialog och att en rad olika institutioner och förbindelser nu har genomgått ett grundligt stresstest. Rent generellt verkar det vara en konvergerande trend i Europa att arbetsmarknadens parter antingen bjudits in av regeringarna att delta i diskussioner, eller rentav uppmanats av regeringarna att ta egna särskilda initiativ.

Krisen skapade inte någon utvecklingsfrämjande miljö där aktörerna kunde komma med innovationer och skapa nya former för den sociala dialogen, men den utgjorde inte heller något hinder för nyskapande lösningar. Vissa länder införde ett antal kort- och långsiktiga lösningar som aldrig hade prövats tidigare; till exempel infördes förkortad arbetstid för första gången i nio medlemsstater.

Inom välorganiserade sektorer hjälptes arbetsmarknadsparterna åt att skydda sektorerna från krisens effekter på ekonomin i stort.

Resultatet av den sociala dialogen tenderade under hela krisen att vara mer integrerande än fördelande. Förhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter tenderade att handla om sysselsättningsfrågor som utbildning och anställningstrygghet, särskilt genom förkortad arbetstid, i stället för den traditionella lönefrågan. Arbetstagarna verkade vara villiga att gå med på de kompromisser som krävdes för integrativa förhandlingar och att avstå från inkomster mot garantier om anställningstrygghet.

Den nuvarande globala ekonomiska krisen har satt hållbarheten i alla nationella system för arbetsmarknadsrelationer på prov. Även i länder med en lång tradition av samarbete mellan arbetsmarknadens parter och regeringen var det ofta svårt att nå fram till överenskommelser och en gemensam strategi för att hantera krisen.

Länder med en stark social dialog tenderade att ha ett bättre samarbete mellan staten, arbetsgivarna och arbetstagarna. Men det var inom de sektorsnivåer som hade en lång tradition av samråd och samarbete som diskussionerna mellan arbetsmarknadens parter gav bäst resultat.

Det står dock klart att den sociala dialogen har försvagats inom vissa områden och att krisen där har förvärrat befintliga problem som sammanhållningen mellan olika nivåer av social dialog, minskad fackföreningsanslutning och fackföreningstäthet och därmed en försämrad förhandlingsposition för fackföreningarna.

Ett ökat antal ensidiga regeringsbeslut i frågor som berör den offentliga sektorn och en ökad decentralisering av kollektiva förhandlingar till

företagsnivå visar de svårigheter som krisen medfört. I de flesta länder har fackföreningarna tvingats spela två motstridiga roller: inom den privata sektorn har de varit sociala fredsmäklare, minskat antalet strejker på företagsnivå och övertalat arbetstagarna att se pragmatiskt på besparingsåtgärder, medan de inom offentlig sektor ofta har samordnat ett starkt och utbrett motstånd mot regeringens åtstramningar.

Krisen har inneburit en möjlighet att utveckla nya former för social dialog för att bättre kunna hantera de viktigaste problemen, men denna möjlighet har inte alltid utnyttjats.

Slutsatser

- Krisen skapade inte någon innovativ miljö, men i vissa länder utmanade krisen de befintliga formerna för social dialog, uppmuntrade arbetsmarknadens parter att agera och gav i vissa fall arbetsmarknadsparterna möjlighet att bryta sig loss från traditionella former för social dialog.
- I de flesta EU-medlemsstater ledde den sociala dialogen till att man införde system för förkortad arbetstid, något som arbetsmarknadens parter var starkt engagerade i. Detta krävde normalt att båda parter gick med på förkortningen. Ibland behövdes också statligt stöd, till exempel genom bidrag för att kompensera arbetstagarnas inkomstbortfall, eller för att finansiera utbildning.
- Processen med social dialog har visat sig vara ett legitimt verktyg för att hantera effekterna av finansiella kriser. Men även om den sociala dialogen har visat sig vara ett avgörande verktyg för att hantera krisen och bevara stabiliteten i systemen för arbetsmarknadsrelationer i Europa har dialogen försvagats i de fall det redan fanns problem i sammanhållningen mellan de olika nivåerna för social dialog.
- Forskningen visar tydligt det samspel och den grad av samordning som finns mellan arbetsmarknadens parter på nationell nivå, såväl horisontellt som vertikalt, men det finns få belägg för någon samordning från nationell nivå till EU nivå och vice versa.

Mer information

Rapporten *Social dialogue in times of crisis* finns på <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1221.htm>.

För mer information kontakta Christian Welz, forskningschef, på cwe@eurofound.europa.eu